

М.М. Галицька,

старший науковий співробітник НДЛ освітології Київського університету імені Бориса Грінченка,
кандидат педагогічних наук

РЕАЛІЗАЦІЯ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ У ФОРМУВАННІ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Галицька М.М.

РЕАЛІЗАЦІЯ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ У ФОРМУВАННІ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

У статті окреслено компетентнісний підхід в освіті, у якому системоутворювальною освітньою метою визнають формування у молодого покоління здатності до ефективної дії; проаналізовано зміст понять «компетентність» та «компетенція», показано, що в науковій літературі існують різні тлумачення цих понять, хоча іноді вони ототожнюються; визначено складові комунікативної компетентності майбутніх фахівців: іншомовна комунікативна компетенція; професійна компетенція; стратегічна та соціальна компетенції.

Ключові слова: компетентність, компетенція, комунікативна компетентність, комунікативна культура, компетентнісний підхід.

Halytska M.M.

IMPLEMENTATION COMPETENCE-BASED APPROACH TO DEVELOPMENT OF FUTURE SPECIALISTS' COMMUNICATIVE CULTURE

The article deals with the competence-based approach to education, in which a system-educational aim is recognized as the development of the younger generation capacity for effective activity; analyzes the content of the concepts "competence" and "competency"; presents different interpretations of these concepts, although sometimes they are identified; defines components of future specialists' communicative competence: foreign language communicative competence; professional competence; strategic and social competences.

Key words: competence, competency, communicative competence, communicative culture, competence-based approach.

Галицкая М.М.

РЕАЛИЗАЦИЯ КОМПЕТЕНТНОСТНОГО ПОДХОДА В ФОРМИРОВАНИИ КОММУНИКАТИВНОЙ КУЛЬТУРЫ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ

В статье обозначено компетентностный подход в образовании, в котором системообразующей образовательной целью признают формирование у молодого поколения способности к эффективному действию; проанализировано содержание понятий «компетентность» и «компетенция», показано, что в научной литературе существуют различные толкования этих понятий, хотя иногда они отождествляются; определены составляющие коммуникативной компетентности будущих специалистов: иноязычная коммуникативная компетенция; профессиональная компетенция; стратегическая и социальная компетенции.

Ключевые слова: компетентность, компетенция, коммуникативная компетентность, коммуникативная культура, компетентностный подход.

Компетентнісний підхід в освіті, у якому системоутворювальною освітньою метою визнають формування в молодого покоління здатності до ефективної дії, заснованої на загальнолюдських етичних нормах, набуває сьогодні у світі дедалі більшого поширення.

Головне завдання освіти сьогодні — навчити молодих людей творчо і плідно взаємодіяти із суспільством і в такий спосіб досягати статусу повноправних і компетентних громадян, послідовно та поетапно створювати умови для набуття

життєво важливих компетенцій. Саме вони забезпечують майбутніх фахівців ринку праці вмінням орієнтуватись у сучасному суспільстві, інформаційному просторі, ринку праці, сприяють подальшому здобуттю освіти. Вважаємо, що однією із важливих професійних якостей майбутнього фахівця є комунікативність («комунікативна компетентність»). А отже, **мета статті** полягає в обґрунтуванні реалізації компетентнісного підходу щодо формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців.

Науковці європейських країн вважають, що набуття молоддю знань, умінь і навичок спрямоване на вдосконалення їхньої компетентності, сприяє інтелектуальному й культурному розвитку особистості, формуванню в неї здатності швидко реагувати на запити часу. Саме тому важливим є усвідомлення самого поняття компетентності.

Аналіз психолого-педагогічної літератури показав, що в науковій літературі існують різні тлумачення понять «компетентність» та «компетенція», іноді вони ототожнюються.

Аналіз наукової літератури [1; 2; 4; 6; 13; 14; 15; 17; 6] дозволив виділити основні змістові характеристики та відмінності понять «компетентність» та «компетенція».

Поняття «компетенція» розглядається як:

— сукупність, коло повноважень будь-якої установи або особистості;

— галузь, коло питань, у яких будь-хто добре обізнаний;

— коло питань, у яких особистість володіє знаннями, які необхідні для здійснення її діяльності.

Поняття «компетентність» розглядається як:

— здатність особистості, яка володіє фундаментальними знаннями в певній галузі;

— здатність особистості, яка володіє компетенцією у близькій для неї соціально-значущій сфері діяльності;

— знання, уміння та навички, які дозволяють особистості ефективно функціонувати в певній діяльності.

Таким чином, «компетентність» є більш широким поняттям, яке характеризує і визначає рівень професіоналізму особистості, яка володіє знаннями, уміннями та навичками, що дозволяють їй демонструвати професійно грамотне мислення, оцінку, думку. Компетентний спеціаліст, який не має необхідних компетенцій, що притаманні його професії, не зможе повною мірою і в соціально значущих аспектах їх реалізувати. З цього випливає, що компетентність того, хто навчається, є основним якісним показником освітнього процесу у вищому навчальному закладі, а її досягнення відбувається через здобуття ним необхідних компетенцій, які складають освітню мету професійної підготовки спеціаліста. У нашому дослідженні ми будемо дотримуватися саме такої точки зору.

На думку Н.М. Бібік, О.І. Пометун, О.Я. Савченко, О.В. Овчарук, поняття «компетентність» має дидактичну специфіку й розглядається як педагогічна категорія, яка може характеризувати як певний етап в освітньому процесі, так і його кінцевий результат — результат освіти. Однак термін «компетенція» використовується в лінгвістиці й методиці викладання іноземних мов з 1965 року. Він був започаткований М. Хомським

і означав здатність, яка необхідна для виконання переважно мовної діяльності в рідній мові. Тому не випадково лінгвісти частіше вказують на відповідну компетенцію, яка належить мовній особистості, психологи наголошують на компетентності як психологічному новоутворенні особистості.

Незаперечним є факт, що найбільш важливою якістю компетентного фахівця є комунікативність, що передбачає здатність успішно функціонувати у системі міжособистісних стосунків.

У вузькому розумінні під комунікативністю («комунікативною компетентністю») розуміють здатність організовувати інформаційний процес між людьми як активними суб'єктами, з врахуванням стосунків між ними [9]. Сучасні ж трактування поняття «комунікативна компетентність» різними науковцями розбігаються.

Є.С. Кузьміна та В.Є. Семенов розглядають поняття «комунікативної компетентності» як уміння орієнтуватися у різних ситуаціях спілкування, що базується на знаннях та чуттєвому досвіді індивіда; здатність ефективно взаємодіяти з оточуючими, завдяки розумінню себе та оточуючих, враховуючи зміну психічних станів, міжособистісних стосунків та умов соціального оточення [8, 23].

С.С. Макаренко під «комунікативною компетентністю» розуміє вміння особистості спілкуватися з різними людьми, в середовищі яких вона проживає і працює; проте це не тільки вміння спілкуватися, правильно оформляти думку в усній та письмовій формах, але й уміння шукати і знаходити компроміс, поважати думки інших людей [10, 105].

У своєму дослідженні під комунікативною компетентністю майбутніх фахівців будемо розуміти інтегральну якість особистості, яка синтезує в собі загальну культуру спілкування та її специфічні прояви у професійній діяльності.

Комунікативна компетентність є важливою якістю майбутнього фахівця взагалі, а тому вважаємо за необхідне визначити її складові компетенції. До складових компетенцій комунікативної компетентності майбутнього фахівця ми віднесено:

- іншомовну комунікативну компетенцію;
- професійну компетенцію;
- стратегічну компетенцію;
- соціальну компетенцію.

Розкриємо їх зміст.

1. Іншомовна комунікативна компетенція майбутнього фахівця розглядається, з одного боку, як здатність здійснювати іншомовне спілкування, тобто передавати і обмінюватися думками в різноманітних ситуаціях у процесі взаємодії з іншими учасниками спілкування, правильно використовуючи систему мовних і мовленнєвих норм, вибираючи комунікативну поведінку, адекватну автентичній ситуації

спілкування, а з іншого — як готовність студентів до іншомовного спілкування. Звідси виходить, що іншомовна комунікативна компетенція не є особистісною характеристикою, її сформованість визначається у процесі спілкування. Виходячи з того, що іншомовна комунікативна компетенція є складним, системним утворенням, в її структурі можна виділити окремі компоненти: мовний, мовленнєвий, соціокультурний та інтеркультурний.

2. Професійна компетенція визначається нами як сукупність фахових знань, умінь і навичок, опанування спеціальних термінів, розуміння проблеми фахової діяльності, загальної культури спеціаліста, способ його професійного мислення. Адекватне уявлення студента про майбутню професію впливає на його ставлення до навчання. Чим більше він знає про професію, тим більш позитивним є його ставлення до навчання. Проблема професіоналізму, професійної компетенції пов'язана ще з одним соціально-психологічним феноменом — конкурентоздатністю спеціаліста. Знання сьогодні є єдиним джерелом довготривалої стійкої конкурентної переваги, оскільки все інше випадає з рівняння конкуренції. Професіоналізація навчання взагалі, іншомовного спілкування зокрема головною

метою висуває підготовку фахівця, здатного використовувати іноземну мову як інструмент професійної діяльності й професійного пізнання.

3. Стратегічна компетенція передбачає здатність використовувати вербальні та невербальні комунікативні стратегії для обміну інформацією, компенсувати нерозуміння, незнання мовного коду.

4. Соціальна компетенція передбачає бажання та готовність вступати у взаємодію, співпереживання, а також уміння орієнтуватися в ситуаціях соціального спілкування.

Сьогодні також немає сумніву в тому, що компетентнісний підхід — не лише один із тих чинників, що сприяють модернізації змісту освіти. Слід зазначити, що він лише доповнює ту низку освітніх інновацій і класичних підходів, що допомагають освітянам гармонійно поєднувати позитивний досвід для реалізації сучасних освітніх цілей. Таким чином, під комунікативною компетентністю студентів вищих навчальних закладів розуміється інтегральна якість особистості, яка синтезує в собі загальну культуру спілкування та її специфічні прояви в професійній діяльності. Зауважимо, що комунікативна компетентність сприяє особистому успіхові, який допомагає студенту ефективно брати участь у багатьох соціальних сферах.

ДЖЕРЕЛА

1. *Афанасьев В.Г.* Функциональная неграмотность и профессиональная некомпетентность как факторы риска современной цивилизации / В.Г. Афанасьев. — Л. : НИИ НОВ, 1992. — 60 с.
2. *Бібік Н.М.* Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування / Н.М. Бібік // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під. заг. ред. О.В. Овчарук. — К. : «К.І.С.», 2004. — С. 47–53.
3. *Бодалев А.А.* Психология новой эры: компетентность или беспомощность [Электронный ресурс] / А.А. Бодалев. — Режим доступа : <http://psy.1september.Ru/2001/47/45.htm>
4. Большой толковый словарь иностранных слов [в 3 томах] / Сост. М.А. Надель-Червинская, П.П. Червинский. — Ростов-на-Дону : Феникс, 1995. — Т. 2. — 544 с.
5. *Ворошилов В.В.* Проектирование в системе повышения квалификации работников образования (на материале деятельности Пермского областного ИПКРО) / В.В. Ворошилов. — Пермь, 1999. — 56 с.
6. *Зимняя И.А.* Психология обучения иностранным языкам в школе / И.А. Зимняя. — М. : Просвещение, 1991. — 219 с.
7. *Козак С.В.* Формування іномовної комунікативної компетенції майбутніх фахівців морського флоту : Автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / С.В. Козак. — О., 2001. — 20 с.
8. Коллектив. Личность. Общение: словарь социально-психологических понятий / Под ред. Е.С. Кузьмина и В.Е. Семенова. — Л. : Лениздат, 1988. — С. 54.
9. Краткий психологический словарь / Под ред. А.В. Петровского, М.Г. Ярошевского. — М. : Политиздат, 1985. — С. 156.
10. *Макаренко С.С.* Психологічні умови розвитку комунікативної компетентності учителя : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / С.С. Макаренко. — К., 2001. — 180 с.
11. *Малиновська Г.В.* Особливості формування іномовної комунікативної компетенції майбутнього економіста в процесі його професійної підготовки / Г.В. Малиновська // Педагогіка і психологія професійної освіти. Науково-методичний журнал. — 2002. — № 5. — С. 108–117.
12. *Мижеригов В.А.* Введение в педагогическую профессию: Учебное пособие для студентов / В.А. Мижеригов, М.Н. Ермоленко — М., 1999. — 288 с.

13. Новий тлумачний словник української мови [у 3 томах] / Уклад. В.В. Яременко, О.М. Сліпушко. — К. : Аконіт, 2003. — Т. 1. — 926 с.
14. Ожегов С.И. Словарь русского языка / С.И. Ожегов. — М. : Русский язык, 1984. — 798 с.
15. Словник української мови: в 10 т. — К. : Наукова думка, 1973. — Т. 4. — 1624 с.
16. Семиченко В.А. Концепция целостности и ее реализация в профессиональной подготовке будущих учителей (психолого-педагогический аспект) : дис. ...д-ра психол. наук / В.А. Семиченко. — К., 1992. — 432 с.
17. Чошонов М.А. Гибкая технология проблемно-модульного обучения: Методическое пособие / М.А. Чошонов. — М. : Народное образование, 1996 — 160 с.

REFERENCES

1. Afanasyev V.G. Funktsionalnaya negramotnost i professionalnaya nekompetentnost kak faktory riska sovremennoy tsivilizatsii / V.G. Afanasyev— L. : NII NOV, 1992. — 60 s.
2. Bibik N.M. Kompetentnisnyi pidkhd: refleksyvnyi analiz zastosuvannia / N.M. Bibik // Kompetentisnyi pidkhd u suchasniy osviti: svitovi dosvid ta ukraïnski perspektivy: Biblioteka z osvitiï polityky / Pid. zah. red. O.V. Ovcharuk. — «K.I.S.», 2004. — S. 47–53.
3. Bodalev A.A. Psikhologiya novoy ery: kompetentnost ili bezpomoshnost / A.A. Bodalev — Rezhim dostupa: <http://psy.1september.ru/2001/47/45.htm>.
4. Bolshoy tolkovyi slovar inostrannykh slov v trekh tomakh / Sost. M.A. Nadel-Chervinskaya, P.P. Chervinskiy. — Rostov-na-Donu : Feniks, 1995. — T.2. — 544 s.
5. Voroshilov V.V. Proektirovaniye v sisteme povysheniya kvalifikatsii rabotnikov obrazovaniya (na materiale deyatelnosti Permskogo oblastnogo IPKRO) / V.V. Voroshilov — Perm, 1999. — 56 s.
6. Zimnyaya I.A. Psihologiya obucheniya inostrannym yazykam v shkole / I.A. Zimnyaya — M. : Prosveshcheniye, 1991. — 219 s.
7. Kozak S.V. Formuvannia inomovnoi komunikatyvnoi kompetentsii maibutnikh fakhivtsiv morskoho flotu: Avtoref. dys. ...kand. ped. nauk: 13.00.04 / Pivdenoukraïnskyi derzhavnyi pedahohichniy un-t im. K.D. Ushynskoho / S.V. Kozak. — O., 2001. — 20 s.
8. Kollektiv. Lichnost. Obshcheniye: slovar socialno-psikhologicheskikh poniatiy / Pod red. Ye.S. Kuzminoy i V.Ye. Semenova. — L. : Lenizdat, 1988. — S. 54.
9. Kratkiy psikhologicheskii slovar / Pod red. A.V. Petrovskogo, M.G. Yaroshevskogo. — M. : Politizdat, 1985. — S. 156.
10. Makarenko S.S. Psykholohichni umovy rozvytku komunikatyvnoi kompetentnosti uchytelia: Dys. ...kand. psykol. nauk: 19.00.07. / S.S. Makarenko — K., 2001. — 180 s.
11. Malynovska H.V. Osoblyvosti formuvannia inshomovnoi komunikatyvnoi kompetentsii maibutnoho ekonomista v protsesi yoho profesiynoi pidhotovky / H.V. Malynovska // Pedahohika i psykholohiia profesiynoi osvity. Naukovo-metodychnyi zhurnal. — № 5. — 2002. — S. 108–117.
12. Mizherikov V.A. Vvedeniye v pedagogicheskuyu professiyu: Uchebnoye posobiye dlya studentov / V.A. Mizherikov, M.N. Yermolenko. — M., 1999. — 288 s.
13. Novyi tлумачnyi slovnyk Ukraïnskoi movy u triokh tomakh / Uklad. V.V. Yaremenko, O.M. Slipushko. — K. : Akonit, 2003. — T.1. — 926 s.
14. Ozhegov S.I. Slovar russkogo yazyka / S.I. Ozhegov— M. : Russkiy yazyk, 1984. — 798 s.
15. Slovnyk Ukraïnskoi movy: v 10 T. — K. : Naukova dumka, 1973. — T. 4. — 1624 s.
16. Semichenko V.A. Kontsepsiya tselostnosti i yeyo realizatsiya v professyonalnoy podgotovke budushchyykh uchiteley (psykhologo-pedagogicheskii aspekt): Dys. ...d-ra psykol. nauk / V.A. Semichenko — K., 1992. — 432 s. (in Russian)
17. Choshonov M.A. Gibkaya tekhnologiya problemno-modulnogo obucheniya: Metodicheskoye posobiye / M.A. Choshonov. — M. : Narodnoye obrazovaniye, 1996 — 160 s.

Прийнято до друку — кандидат педагогічних наук, доцент Н.О. Терентьєва